MULTIDISCIPLINARY JOURNAL: FUNDAMENTAL RESEARCH SCIENTIFIC JOURNAL
VOLUME 02. ISSUE 09. SEPTEMBER 2026.
ResearchBib Impact Faktor: 13.943 ISSN: 3060-513X

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING RIVOJLANISHINI BAHOLASHDA MUQOBIL PEDAGOGIK DIAGNOSTIKA USULLARI

Muallif: Ibodullayeva Dilafro‘z Rajapovna
Tashkilot: Urganch RANCH texnologiya universiteti “Pedagogika va aniq fanlar” kafedrasi stajyor-o’qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishini baholashda muqobil pedagogik diagnostika usullaridan foydalanishning nazariy va amaliy asoslari yoritiladi. An’anaviy baholash usullarining imkoniyatlari va cheklovlari tahlil qilinib, bolalarning rivojlanish xususiyatlarini tabiiy faoliyat jarayonida aniqlash, individual rivojlanish dinamikasini kuzatish va pedagogik faoliyatni olingan ma’lumotlar asosida takomillashtirish masalalariga e’tibor qaratiladi. Kuzatish, pedagogik portfoliolar, rivojlanish hikoyalari, faoliyat mahsullarini tahlil qilish, o‘yinli topshiriqlar va oila bilan hamkorlikka asoslangan baholash usullari tizimlashtiriladi. Shuningdek, maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Kuzatish – hujjatlashtirish – tahlil – pedagogik yordam – qayta kuzatish” tamoyiliga asoslangan mualliflik modeli taklif etiladi. Mazkur modelning amaliy ahamiyati bolalarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, ta’lim-tarbiya jarayonini moslashtirish va pedagogik qarorlar sifatini oshirish bilan belgilanadi.

Kalit so‘zlar: *maktabgacha ta’lim, pedagogik diagnostika, muqobil baholash, rivojlanishni kuzatish, pedagogik portfolio, rivojlanish dinamikasi, o‘yinli topshiriqlar, individual yondashuv, formativ baholash, pedagogik monitoring.*

Kirish

Maktabgacha ta’lim tizimida ta’lim-tarbiya samaradorligini ta’minlash bolalarning rivojlanish xususiyatlarini to‘g‘ri aniqlash, ularning individual ehtiyojlarini hisobga olish va pedagogik faoliyatni olingan ma’lumotlar asosida rejalashtirish bilan chambarchas bog‘liq. Maktabgacha yosh davrida bolaning bilish jarayonlari, nutqi,

jismoniy imkoniyatlari, ijtimoiy munosabatlari, hissiy holati va mustaqil faoliyat ko‘nikmalari o‘zaro aloqador holda rivojlanadi. Shu sababli rivojlanishni baholash faqat bolaning muayyan topshiriqni bajara olishi yoki savolga to‘g‘ri javob berishi bilan cheklanmasligi kerak.

Pedagogik amaliyotda bolalarning o‘zlashtirishini aniqlash ko‘pincha savol-javob, tayyor topshiriqlar, mashg‘ulot natijalari va belgilangan mezonlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu usullar muayyan bilim va ko‘nikmalarni aniqlashda foydali bo‘lsa-da, bolaning kundalik faoliyatdagi tashabbuskorligi, tengdoshlari bilan hamkorligi, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilishi va mustaqil fikrlashini to‘liq aks ettirmasligi mumkin. Bundan tashqari, bolalarning bir xil topshiriqni bajarish natijalari ularning individual rivojlanish sur’ati, til muhiti, oldingi tajribasi va hissiy holatiga bog‘liq bo‘lishi mumkin.

NAEYC — Yosh bolalarni tarbiyalash milliy assotsiatsiyasi tomonidan ishlab chiqilgan rivojlanishga mos pedagogik amaliyot tamoyillarida bolalarning rivojlanishi va ta’lim olishini kuzatish, hujjatlashtirish hamda baholash pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida talqin etiladi. Ushbu jarayon bolalarning individual xususiyatlari, madaniy va lingvistik tajribasiga mos tashkil etilishi, natijalari esa ta’lim faoliyatini rejalashtirishda qo‘llanilishi lozim [1]. OECDning *Starting Strong VI* hisobotida ham maktabgacha ta’lim sifati bolalar, pedagoglar, oilalar va ta’lim muhiti o‘rtasidagi kundalik o‘zaro munosabatlar bilan bog‘liqligi asoslanadi [2].

Mazkur masalalar O‘zbekiston maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun ham muhimdir. Bolaning rivojlanishini muntazam va ko‘p manbali ma’lumotlar asosida o‘rganish tarbiyachiga faqat mavjud natijani qayd etish emas, balki keyingi pedagogik yordamni belgilash imkonini beradi.

Maqolaning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishini baholashda qo‘llaniladigan muqobil pedagogik diagnostika usullarining imkoniyatlarini nazariy jihatdan tahlil qilish va ularni amaliyotga tatbiq etish uchun metodik model taklif etishdan iborat.

Maqolaning vazifalari muqobil pedagogik diagnostikaning mazmunini aniqlashtirish, asosiy usullarni tavsiflash, ularning afzalliklari va cheklovlarini ko‘rsatish hamda maktabgacha ta’lim tashkilotida qo‘llash mumkin bo‘lgan amaliy mexanizmni ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Maktabgacha ta’limda baholash masalasi bolaning rivojlanishi, pedagogik muhit sifati va ta’lim jarayonini rejalashtirish bilan uzviy bog‘liq. Xalqaro metodik manbalarda baholash faqat yakuniy natijani qayd etish emas, balki bolaning o‘rganish jarayonini tushunish va pedagogik faoliyatni takomillashtirish vositasi sifatida ko‘riladi.

NAEYCning rivojlanishga mos pedagogik amaliyotga oid tavsiyalarida bolalarni muntazam kuzatish, kuzatuv natijalarini hujjatlashtirish, bolalar faoliyati mahsullarini yig‘ish va olingan ma’lumotlardan keyingi ta’lim faoliyatini rejalashtirishda foydalanish zarurligi ta’kidlanadi. Shuningdek, baholash jarayonida bolaning turli sharoitlarda o‘z bilim va ko‘nikmalarini har xil shaklda namoyon etishi mumkinligi hisobga olinishi lozim [1].

Bunday yondashuv bolaning rivojlanishini bir martalik natija asosida baholashdan ko‘ra, vaqt davomida to‘plangan ma’lumotlarni tahlil qilishga ustuvorlik beradi. Masalan, mashg‘ulotda kam gapiradigan bola erkin o‘yin jarayonida o‘z fikrini aniq ifodalashi yoki individual topshiriqda qiynalgan bola tengdoshlari bilan hamkorlikda samarali yechim topishi mumkin. Shu bois baholash turli vaziyatlarda kuzatilgan xatti-harakatlar va faoliyat natijalariga tayanishi kerak.

Bohart va Procopio tahriri ostida chop etilgan *Spotlight on Young Children: Observation and Assessment* to‘plamida bolalarning rivojlanishini kuzatish va baholash, natijalarni pedagogik faoliyat bilan bog‘lash, madaniy-lingvistik xususiyatlarni hisobga olish va oilalarni baholash jarayoniga jalb etish masalalari yoritilgan [3]. Mazkur yondashuvlar muqobil diagnostikaning metodik asoslarini boyitadi.

OECDning *Starting Strong VI* hisobotida esa maktabgacha ta’limdagi jarayon sifati bolalarning pedagoglar, tengdoshlar, oilalar va ta’lim muhiti bilan kundalik o‘zaro aloqalari orqali namoyon bo‘lishi ko‘rsatilgan [2]. Ushbu qarash baholashda faqat bolaga berilgan topshiriqni emas, balki topshiriq bajarilgan sharoit, pedagogning yordami va o‘zaro munosabatlar xususiyatlarini ham hisobga olish zarurligini anglatadi.

Adabiyotlar tahlili asosida muqobil pedagogik diagnostikaning quyidagi xususiyatlarini ajratish mumkin: baholashning tabiiy faoliyatga integratsiyalashuvi; turli ma’lumot manbalaridan foydalanish; individual rivojlanish dinamikasini kuzatish; natijalarni pedagogik qarorlar bilan bog‘lash; bola va uning oilasining xususiyatlariga sezgir munosabatda bo‘lish.

Shu bilan birga, muqobil diagnostika usullaridan foydalanish barcha standartlashtirilgan vositalarni inkor etish degani emas. Zarur vaziyatlarda standartlashtirilgan rivojlanish skriningi yoki mutaxassis tekshiruvi qo‘llanishi mumkin. Biroq pedagogik kuzatuv natijalari o‘z-o‘zidan tibbiy yoki psixologik tashxis o‘rnini bosa olmaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Tadqiqot jarayonida ilmiy-metodik manbalarni tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish, pedagogik diagnostika usullarini tasniflash va konseptual modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tahlil uchun NAEYCning bolalar rivojlanishini kuzatish va baholashga oid tavsiyalari, OECDning maktabgacha ta’lim sifati bo‘yicha hisoboti hamda bolalar faoliyatini hujjatlashtirishga bag‘ishlangan metodik materiallar asos qilib olindi [1–3].

Nazariy tahlil natijasida muqobil diagnostikaning asosiy usullari va ulardan foydalanish shartlari tizimlashtirildi. Keyingi bosqichda ushbu usullarni o‘zaro bog‘laydigan amaliy model taklif etildi.

Mazkur maqolada bevosita tajriba-sinov ishlari o‘tkazilmagan, bolalar guruhlari ishtirokida empirik ma’lumotlar to‘planmagan va statistik tahlil bajarilmagan. Shu sababli ishlab chiqilgan modelning samaradorligi isbotlangan natija sifatida emas, balki keyingi amaliy sinovlar orqali tekshirilishi lozim bo‘lgan metodik taklif sifatida taqdim etiladi.

Asosiy qism

Muqobil pedagogik diagnostikaning mazmuni va tamoyillari

Muqobil pedagogik diagnostika — bu bolaning rivojlanishi va o‘rganish jarayonini faqat bir martalik nazorat topshiriqlari orqali emas, balki tabiiy faoliyat, kuzatuv, ijodiy ishlar, o‘yin, muloqot va boshqa dalillar asosida tizimli o‘rganishga yo‘naltirilgan yondashuvdir.

Uning asosiy vazifasi bolalarni o‘zaro taqqoslash yoki ularni qat’iy toifalarga ajratish emas, balki har bir bolaning mavjud imkoniyatlarini aniqlash, rivojlanishdagi o‘zgarishlarni kuzatish va keyingi pedagogik yordamni rejalashtirishdan iborat.

Muqobil diagnostikani tashkil etishda quyidagi tamoyillar muhim ahamiyatga ega:

Individual yondashuv. Har bir bolaning rivojlanish sur’ati, qiziqishlari, tajribasi va muloqot xususiyatlari hisobga olinadi.

Tabiiylik. Bola o‘z bilim va ko‘nikmalarini erkin o‘yin, kundalik faoliyat va odatiy muloqot jarayonida namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Uzluksizlik. Rivojlanish bir martalik natija bilan emas, turli vaqt oralig‘ida to‘plangan kuzatuvlar orqali o‘rganiladi.

Ko‘p manbalilik. Pedagogning kuzatuvlari bolaning faoliyat mahsullari, oiladan olingan ma’lumotlar va zarur hollarda mutaxassis xulosalari bilan to‘ldiriladi.

Rivojlantiruvchi yo‘nalish. Baholash natijalari bolani jazolash, tamg‘alash yoki boshqa bolalar bilan solishtirish uchun emas, balki keyingi pedagogik faoliyatni takomillashtirish uchun ishlatiladi.

Muqobil pedagogik diagnostikaning asosiy usullari

Pedagogik kuzatish. Kuzatish bolaning tabiiy faoliyati davomida xatti-harakatlari, muloqoti, tashabbuskorligi va muammoli vaziyatlarga munosabatini maqsadli o‘rganish usulidir. Tarbiyachi erkin o‘yin, mashg‘ulot, sayr, ovqatlanish, ijodiy faoliyat va tengdoshlar bilan hamkorlik jarayonida bolaning rivojlanishiga oid dalillarni qayd etadi.

Kuzatish samarali bo‘lishi uchun oldindan aniq maqsad belgilanadi. Masalan, “Bola topshiriqni bajara oladimi?” degan umumiy savol o‘rniga “Bola qurilish faoliyatida muammoni hal etish uchun qanday strategiyalardan foydalanadi?” degan savol qo‘yilishi mumkin. Bu tarbiyachiga bolaning faqat yakuniy natijasini emas, balki fikrlash va harakat qilish jarayonini ham tushunish imkonini beradi.

Kuzatuv yozuvida vaziyat, bolaning bevosita harakati yoki aytgan so‘zlari, zarur bo‘lsa, ko‘rsatilgan yordam va keyingi pedagogik qadam qayd etiladi. Kuzatilgan holat bilan unga berilgan talqin alohida ko‘rsatilishi lozim.

Pedagogik portfolio. Portfolio — bolaning ma’lum davr mobaynida bajargan ishlari va rivojlanishiga oid dalillar to‘plamidir. Unga rasm, qurilma loyihasi, hikoya yoki nutq namunasi, bolaning ishiga bergan izohi va tarbiyachining qisqa kuzatuv qaydlari kiritilishi mumkin.

Portfolio bolaning bir-biridan farqli va vaqt davomida o‘zgarib boradigan imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Masalan, bolaning dastlabki va keyingi rasmlarini taqqoslash orqali uning tasviriy ifoda usuli, tafsilotlarga e’tibori va o‘z ishini tushuntirish ko‘nikmasidagi o‘zgarishlarni muhokama qilish mumkin. Bunda faqat chiroyli yoki mukammal ishlar emas, balki bolaning o‘rganish jarayonini aks ettiruvchi namunalar ham saqlanadi.

Portfolio baholash vositasi bo‘lishi uchun materiallar maqsadli tanlanishi, sanasi ko‘rsatilishi va ular asosida pedagogik xulosa chiqarilishi kerak. Shunchaki ko‘p miqdorda rasm yoki ish yig‘ishning o‘zi bolaning rivojlanishini tahlil qilish uchun yetarli emas [3].

Rivojlanish hikoyalari. Ushbu usulda bolaning muayyan vaziyatdagi faoliyati izchil matn shaklida bayon qilinadi. Hikoyada bolaning nima qilgani, qanday fikr bildirgani, qaysi qiyinchilikka duch kelgani va uni qanday yenggani yoritiladi.

Masalan, tarbiyachi bolaning bir necha detal yordamida minorani qurishga urinishi, uning qulab tushish sababini izohlashi va boshqa usulni sinab ko‘rishini tasvirlab beradi. Bunday qayd bolaning qat’iyatliligi, muammoni hal etish usuli va tajribadan xulosa chiqarish jarayonini ko‘rsatishi mumkin. Biroq hikoya tarbiyachining taxminlariga emas, kuzatilgan dalillarga asoslanishi lozim.

O‘yinli va amaliy topshiriqlar. O‘yinli topshiriqlar bolalarning bilim va ko‘nikmalarini yoshiga mos, qiziqarli vaziyatlarda aniqlash imkonini beradi. Masalan, bolalarga turli shakllardan ko‘prik qurish, rasmlar ketma-ketligidan hikoya tuzish, buyumlarni belgilangan xususiyatiga ko‘ra guruhlash yoki qo‘g‘irchoqlar o‘rtasidagi nizoni hal etish taklif qilinadi.

Bunday topshiriqlar jarayonida tarbiyachi bolaning tayyor javobidan tashqari, topshiriqni tushunishi, qanday reja tuzishi, yordam so‘rashi, xatosini tuzatishi va o‘z fikrini ifodalashiga e’tibor qaratadi. Topshiriqning murakkabligi bolaning yoshiga va imkoniyatlariga mos bo‘lishi, bajarish uchun yetarli vaqt berilishi kerak.

Bolaning o‘z faoliyatini izohlashi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o‘z imkoniyatlariga mos savollar yordamida bajarilgan ish haqida fikr bildirishga jalb etilishi mumkin. Masalan, “Nimani yasading?”, “Buni qanday bajarding?”, “Keyingi safar nimani boshqacha qilarding?” kabi savollar bolaning faoliyatini anglash va fikrini ifodalashiga yordam beradi.

Ushbu usulda bolaning javobi yagona baholash mezoni bo‘lib xizmat qilmaydi. Ayrim bolalar o‘z fikrini so‘z bilan ifodalashda qiynalishi, ammo amaliy faoliyatda yaxshi natija ko‘rsatishi mumkin. Shu bois og‘zaki izoh boshqa dalillar bilan birgalikda tahlil qilinadi.

Oila bilan hamkorlikka asoslangan baholash. Ota-onalar bolaning uy sharoitidagi qiziqishlari, odatlari, muloqoti va mustaqil faoliyati haqida muhim ma’lumot bera oladi. Tarbiyachi oiladan aniq vaziyatlarga oid kuzatuvlarni so‘rashi, olingan ma’lumotlarni ta’lim tashkilotidagi kuzatuvlar bilan qiyoslashi mumkin.

Masalan, bola bog‘chada kam gapirsa, ota-onadan uning uyda qaysi vaziyatlarda faol muloqot qilishi haqida so‘rash foydali bo‘lishi mumkin. Bunday yondashuv bolaning xulq-atvorini birgina muhit asosida izohlashdan saqlaydi. Oila ma’lumotlari ham bolaning rivojlanishi haqida yakuniy xulosa chiqarish uchun yagona asos sifatida ishlatilmasligi kerak.

Bolalar rivojlanishini baholashda uchraydigan muammolar

Muqobil pedagogik diagnostikani joriy etishda ayrim metodik qiyinchiliklarni hisobga olish zarur. Birinchidan, kuzatuv natijalari tarbiyachining shaxsiy qarashlari ta’sirida talqin qilinishi mumkin. Buni kamaytirish uchun kuzatuv mezonlari oldindan belgilanadi, bevosita kuzatilgan holatlar talqindan ajratiladi va zarur hollarda turli vaziyatlardan olingan dalillar qiyoslanadi.

Ikkinchidan, bolalarning rivojlanishi bir tekis kechmaydi. Charchoq, notanish muhit, hissiy holat yoki topshiriqqa qiziqmaslik bolaning imkoniyatlarini namoyon etishiga ta’sir qilishi mumkin. Shu bois bir martalik kuzatuv asosida qat’iy xulosa chiqarish to‘g‘ri emas.

Uchinchidan, pedagogik hujjatlarni yuritish ortiqcha vaqt talab qilishi mumkin. Bu muammoni bartaraf etish uchun qisqa, maqsadli kuzatuv shakllari, namunaviy qaydlar va rejalashtirilgan kuzatuv davrlaridan foydalanish mumkin.

To‘rtinchidan, baholash natijalaridan bolalarni o‘zaro taqqoslash yoki ularga salbiy yorliq qo‘yish uchun foydalanish xavfi mavjud. Diagnostikaning asosiy maqsadi bolaning kamchiliklarini qayd etish emas, balki uning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan pedagogik qarorlarni ishlab chiqishdan iborat bo‘lishi lozim.

Shuningdek, standartlashtirilgan baholash vositalari qo‘llanganda ularning ishonchliligi, haqiqiyligi, maqsadi va aynan qaysi bolalar guruhi uchun ishlab chiqilgani hisobga olinishi kerak. Zarur bo‘lganda, rivojlanish yoki salomatlik bilan bog‘liq xavotirlar tegishli malakali mutaxassislarga yo‘naltiriladi [1].

Mualliflik taklifi: “Kuzatish – hujjatlashtirish – tahlil – pedagogik yordam – qayta kuzatish” modeli

Nazariy tahlil natijalariga tayangan holda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘llash uchun besh bosqichli muqobil pedagogik diagnostika modeli taklif etiladi. Modelning asosiy g‘oyasi bolaning rivojlanishiga oid ma’lumotlarni to‘plashni pedagogik qaror va keyingi kuzatuv bilan uzviy bog‘lashdan iborat.

Birinchi bosqich — maqsadli kuzatish. Tarbiyachi bolaning qaysi rivojlanish jihatini o‘rganishini belgilaydi. Masalan, muloqot, mustaqil faoliyat, ijodkorlik, muammoni hal etish yoki tengdoshlari bilan hamkorlik. Kuzatish tabiiy faoliyat jarayonida amalga oshiriladi.

Ikkinchi bosqich — dalillarni hujjatlashtirish. Kuzatilgan holatlar qisqa qaydlar, bolaning faoliyat mahsullari, portfolio materiallari va zarur hollarda oila ma’lumotlari yordamida qayd etiladi. Hujjatlashtirish bolaning shaxsiy hayotiga hurmat, maxfiylik va ma’lumotlardan maqsadli foydalanish tamoyillariga asoslanadi.

Uchinchi bosqich — ma’lumotlarni tahlil qilish. Tarbiyachi to‘plangan dalillarni belgilangan rivojlanish maqsadlari bilan bog‘laydi. Bolaning nimalarni mustaqil bajarayotgani, qaysi vaziyatlarda yordamga ehtiyoj sezayotgani va qanday sharoitda o‘z imkoniyatlarini yaxshiroq namoyon etayotgani aniqlashtiriladi.

To‘rtinchi bosqich — pedagogik yordamni rejalashtirish. Tahlil natijasiga ko‘ra, bolaning ehtiyojiga mos o‘yin, amaliy topshiriq, muloqot vaziyati yoki qo‘shimcha pedagogik ko‘mak rejalashtiriladi. Bunda barcha bolalarga bir xil topshiriq berishdan ko‘ra, ularning imkoniyatlariga mos sharoit yaratishga ustuvorlik beriladi.

Beshinchi bosqich — qayta kuzatish. Belgilangan pedagogik yordamdan so‘ng bolaning faoliyati yana kuzatiladi. Dastlabki va keyingi dalillar taqqoslanib, qo‘llangan yondashuvni davom ettirish, o‘zgartirish yoki qo‘shimcha yordam tashkil etish zarurati aniqlanadi.

Modelning amaliy qo‘llanilishini quyidagi shartli misolda ko‘rsatish mumkin. Tarbiyachi qurilish materiallari bilan ishlash jarayonida bolaning inshooti qulab tushganida faoliyatni to‘xtatishini kuzatdi, deb faraz qilaylik. Kuzatuv qaydida bolaning harakati, vaziyat va ko‘rsatilgan yordam yozib olinadi. Keyingi bosqichda bola boshqa materiallar bilan tajriba o‘tkazishi, inshootni qayta qurishi va tengdoshi bilan birgalikda yechim izlashi uchun sharoit yaratiladi. Qayta kuzatishda bolaning qanday strategiyalardan foydalanayotgani, yordamni qanday qabul qilayotgani va faoliyatni davom ettirish usuli tahlil qilinadi.

Bu misol empirik tadqiqot natijasi emas, balki taklif etilayotgan modelning qanday qo‘llanishi mumkinligini tushuntiruvchi metodik vaziyatdir.

Modelni amaliyotga joriy etish uchun tavsiyalar

Modelni maktabgacha ta’lim tashkilotida qo‘llashda tarbiyachilar uchun ixcham kuzatuv varaqasi ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Unda quyidagi maydonlar bo‘lishi mumkin:

- bolaning ismi yoki ichki identifikatsiya kodi;
- kuzatuv sanasi va vaziyati;
- kuzatilgan aniq harakat yoki bolaning fikri;
- bolaning mustaqil bajargan jihatlari;
- zarur bo‘lgan pedagogik yordam;
- keyingi faoliyat uchun reja;

- qayta kuzatish natijasi.

Ushbu varaqa standartlashtirilgan diagnostika testi emas, balki tarbiyachining kundalik pedagogik faoliyatini tizimlashtirish vositasi hisoblanadi. Undagi qaydlar asosida bolalarning rivojlanishiga oid pedagogik xulosalar chiqariladi, ammo tibbiy yoki klinik tashxis qo‘yilmaydi.

Bundan tashqari, pedagoglar uchun kuzatuv natijalarini xolis qayd etish, fakt va talqinni farqlash, oilalar bilan maxfiylikni saqlagan holda muloqot qilish hamda baholash ma’lumotlarini ta’limni rejalashtirishda qo‘llash bo‘yicha metodik seminarlar tashkil etish tavsiya qilinadi.

Taklif etilgan modelning amaliy samaradorligini aniqlash uchun keyingi bosqichda tajriba-sinov tadqiqoti o‘tkazish mumkin. Bunda tarbiyachilarning kuzatuv yozuvlari sifati, pedagogik rejalarning individual ehtiyojlarga mosligi, bolalar faoliyatiga jalb etilish xususiyatlari va ota-onalar bilan axborot almashish jarayoni oldindan belgilangan mezonlar asosida o‘rganilishi lozim.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishini baholash ta’lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishning muhim shartlaridan biridir. Baholash jarayoni bolaning faqat muayyan topshiriqni bajarish natijasini emas, balki uning kundalik faoliyati, muloqoti, mustaqilligi, ijodkorligi va rivojlanish dinamikasini ham qamrab olishi zarur.

Nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, pedagogik kuzatish, portfolio, rivojlanish hikoyalari, o‘yinli topshiriqlar, bolaning o‘z faoliyatini izohlashi va oila bilan hamkorlikka asoslangan baholash usullari bir-birini to‘ldiruvchi vositalar hisoblanadi. Ularni maqsadli va tizimli qo‘llash pedagogga bolaning individual imkoniyatlarini yaxshiroq anglash va pedagogik faoliyatni moslashtirish imkonini beradi.

Maqolada taklif etilgan “Kuzatish – hujjatlashtirish – tahlil – pedagogik yordam – qayta kuzatish” modeli baholashni uzluksiz pedagogik jarayon bilan bog‘lashga

qaratilgan. Uning asosiy afzalligi diagnostika natijalarini shunchaki qayd etish bilan cheklanmay, ularni keyingi ta’limiy faoliyatni rejalashtirish va takomillashtirish uchun ishlatishni nazarda tutishidir.

Shu bilan birga, modelning samaradorligi amaliy tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi zarur. Kelgusidagi tadqiqotlarda modelni turli yosh guruhlarida sinab ko‘rish, kuzatuv mezonlarining aniqligini baholash, pedagoglar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqish va olingan natijalarni tegishli ilmiy usullar yordamida tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, muqobil pedagogik diagnostika maktabgacha ta’limda bolani o‘zaro taqqoslash obyekti sifatida emas, balki individual rivojlanish yo‘liga ega shaxs sifatida tushunishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv ta’lim-tarbiya jarayonini insonparvarlashtirish, pedagogik qarorlarni dalillarga asoslash va bolaning rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. National Association for the Education of Young Children (NAEYC). *Developmentally Appropriate Practice: Observing, Documenting, and Assessing Children’s Development and Learning*. Rasmiy metodik tavsiyalar. https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap/assessing-development
2. OECD. *Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care*. Paris: OECD Publishing, 2021. https://doi.org/10.1787/f47a06ae-en
3. Bohart, H., & Procopio, R. (Eds.). *Spotlight on Young Children: Observation and Assessment*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children, 2018. ISBN: 978-1-938113-34-5.
4. National Association for the Education of Young Children (NAEYC). *Portfolios and Documentation*. Bolalar faoliyatini hujjatlashtirish va pedagogik portfoliolar bo‘yicha metodik resurslar. https://www.naeyc.org/resources/topics/portfolios-and-documentation